

Excursie van de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging naar het recreatiegebied Rottemeren

N. A. Leek

*Rijksinstituut voor onderzoek in de bos- en landschapsbouw "De
Dorschkamp", Wageningen*

Inleiding

De tweede dag van de 54e voorjaarsbijeenkomst van de Koninklijke Nederlandse Bosbouw Vereniging was gewijd aan bosuitbreiding in de Randstad. De inleidingen van J. Borgman en J. L. Guldemond zijn elders in dit nummer geplaatst. Van de discussie, gehouden na de beide inleidingen, wordt hier kort verslag gedaan. Uitgebreider wordt ingegaan op het bezoek dat 's middags werd gebracht aan het recreatiegebied de Rottemeren.

Discussie ochtendgedeelte

Door discussieleider M. C. van den Berg (hoofd afdeling Landschapsarchitectuur Staatsbosbeheer) werd een drietal aspecten genoemd waar zijns inziens de discussie zich op zou moeten concentreren:

- op welke manier zal bosuitbreiding plaats moeten vinden om alle wensen (functies) te vervullen;
- bestuurders en bevolking in Zuid-Holland hebben een zeer beperkt idee wat recreatiebos is. Hier is voorlichting nodig;
- bosuitbreiding met 10.000 ha vergt 0,5 à 1 miljard gulden aan investeringen. Hoe kan dit gerealiseerd worden?

Daar de tijd voor discussie nogal beperkt was, kon slechts op enkele aspecten worden ingegaan. Wat de inbreng van particulieren bij bosuitbreiding in de Randstad aangaat, werd vanuit het forum ge-

steld dat particulieren niet over voldoende middelen beschikken en tevens dat hun bezit nogal verspreid is. Er is van die kant geen wezenlijke bijdrage te verwachten aan een goede structuur. Vanuit de zaal werd gewezen op het Zweedse voorbeeld waar een coöperatieve vorm van beseigenaren in overleg treedt met de overheid.

Door Borgman en Van 't Laar (Rijnmond) werd ingegaan op de bestuurlijke problemen met betrekking tot de Broekpolder in de gemeente Vlaardingen. Bosaanleg in deze polder loopt volgens Borgman niet parallel met bestaande streek- en bestemmingsplannen. Volgens hem moet de aanleg van een bosgebied van 100 tot 150 ha mogelijk zijn. Daarnaast zal ca. 100 ha voor woningbouw beschikbaar dienen te blijven. Ook Van 't Laar vond dat er in deze zin een compromis moet worden gevonden.

Vervolgens werd gevraagd of het bij bosuitbreiding gaat om 10-12.000 ha effectief bos of om bosgebied inclusief open ruimten. Volgens Borgman gaat het om het laatste. Zo bestaat het Loetbos ongeveer uit een derde bos, een derde water en een derde open ruimten. Deze verhouding is uiteraard geen vast gegeven en hangt af van de te vervullen functies van het betreffende gebied.

Het recreatieschap Rottemeren

De excursie werd geleid door W. H. J. de Beaufort (houtvester

Staatsbosbeheer in Zuid-Holland), H. Lenderink (Provinciale Waterstaat) en J. C. v. d. Tang (beheerder Rottemeren). Voor het samenstellen van dit verslag is gebruik gemaakt van de door H. Lenderink samengestelde excursielegids.

De Rottemeren ligt ten noordoosten van Rotterdam en is één der zgn. "groene sterren" uit de Tweede Nota Ruimtelijke Ordening (1966). Vanaf 1970 tot op heden is een gebied van ca. 500 ha ingericht. Het gebied bestaat uit de deelplannen Bleiswijkse Zoom (Midden + Zuid), Lage Bergse Bos en Zevenhulzerzoom. De ingerichte oppervlakte is te verdelen in: 186 ha bosbepantingen ($\pm 37\%$); 40 ha wegen, parkeerterreinen, fietspaden en andere verhardingen ($\pm 8\%$); 120 ha water en oeverland ($\pm 24\%$); 6 ha erven ($\pm 1\%$); 19 ha terreinen behorende bij exploitatieobjecten ($\pm 5\%$); 129 ha grasvegetatie ($\pm 26\%$). Verder bezit het schap 400 ha nog niet ingerichte gronden, waarvan ± 200 ha in voorbereiding en uitvoering is genomen. Het gaat hier om het Hoge Bergse Bos (puinstort) en de Zevenhulzerplas. De exploitatieobjecten betreffen een kampeerterrein, een jachthaven en twee zwembaden.

Aan het recreatieschap Rottemeren nemen deel de gemeenten Rotterdam, Bergschenhoek, Bleiswijk, Zevenhuizen en de provincie Zuid-Holland. De taak van het schap is vastgesteld in de volgende doelstellingen:

- het behartigen van de belan-

gen van de recreatie binnen het gebied;

- het bewaren en bevorderen van het natuurschoon, zomede het instandhouden van flora en fauna in het gebied. De planontwikkeling geschiedt door de Provinciale Planologische Dienst, terwijl de Provinciale Waterstaat is belast met de aanleg, het technisch beheer en het onderhoud van werken.

Voor 1980 is het totaal van de lasten begroot op f 6.100.000,-. Rotterdam neemt hiervan 80% voor zijn rekening, de Provincie 15% en de gemeenten Bergschenhoek, Bleiswijk en Zevenhuizen gezamenlijk 5%. De lasten kunnen als volgt worden opgesplitst:

- Beheerskosten (bureau- en bestuurskosten, voorlichting, toezicht, beheer gebouwen, leiding en administratie) 15%
- Belastingen en verzekeringen (o.a. onroerend-goedbelasting) 6%
- Nadelige saldi exploitatieobjecten 15%
- Onderhoud recreatieterreinen (wegen, parkeerterreinen, brom-, fiets-, voet- en ruiterspaden, grasvegetaties, bebording, meubilair, kaden, drainage en sloten etc.) 25%
- Nadelig saldo bosexploitatie en onderhoud natuurterreinen 2%
- Kapitaalslasten 37%

De beplantingen

De hoofdfunctie recreatie heeft voor de beplantingen geleid tot een kleinschalige aanleg, een grillige vormgeving en gebruik van diverse boomsoorten. In totaal zijn er 441 beheerseenheden onderscheiden met een gemiddelde oppervlakte van 0,42 ha. De beplantingen zijn veelal gemengd aangelegd. Ca. 10% van de oppervlakte

Voetpad door een eikenbosje dat onder een scherm van populieren heeft bestaan. Dit vroeg intensief beheer met hoge kosten. Bleiswijkse Zoom-midden.

In Bleiswijkse Zoom-zuid is gekozen voor de aanleg van kleine monocultures, ook met het oog op onderhoudskosten. Hier esdoorn, geen struiken, een grasberm.

is met één boomsoort ingeplant. Bij de gemengde vakken is veel gebruik gemaakt van de pionierboomsoorten populier en wilg. Onderstaande tabel geeft de verdeling van de aangelegde oppervlakten beplanting naar hoofdboomsoort:

hoofdboomsoort	oppervlakte in ha	% van het totaal
eik	9,0	4,8
es	17,2	9,2
beuk	0,2	0,1
lep	4,4	2,4
esdoorn	12,1	6,6
populier	76,9	41,4
wilg	17,0	9,2
els	14,6	7,9
berk	1,8	1,0
overige soorten	0,9	0,5
<hr/>		
subtotaal	154,1	83,1
<hr/>		
singels, lanen	6,8	3,7
grienden	10,1	5,4
natuurlijke opslag	10,8	5,8
sierplantsoen	4,2	2,0
<hr/>		
totaal	186,0 ha	100 %

De samenstelling van de nieuwe beplantingen is in de verschillende aanlegfasen nogal gewijzigd. In het eerste ontwerp (Bleiswijkse Zoom Midden, 1970/1971) werd gekozen voor een gemengde beplanting met een groot aantal boom- en struiksoorten, waarbij populier in nauw plantverband (3,75 x 4 m) als scherm moest functioneren. Wel was de menging systematisch van opzet: om de andere rij bestond geheel uit zwarte els. Eiken werden in een paar vakken zoveel mogelijk in groepen geplant. Daar in de meeste vakken met populier als scherm het aandeel van de toekomstige hoofdboomsoort erg gering was, is al in een vroegtijdig stadium gekozen voor populier als hoofdboomsoort. Alleen in die vakken, waar de eik in groepen stond, is voor de eik gekozen.

In het ontwerp van de Bleiswijkse Zoom Zuid, dat in 1971/1972

werd aangelegd, is van een andere opzet uitgegaan. Het karakter van dit deelgebied wordt sterk bepaald door monocultures van elk, es, esdoorn, berk en els. Het beheer spreekt hier van groepsgewijze menging of horsten, wat mijns inziens niet geheel juist is, daar de

vakken bestaan uit één boomsoort die als een eenheid worden beheerd. Door de kleine schaal (gemiddelde vakgrootte 0,25 ha) kan men beter spreken van een vaks-gewijze menging. Daarnaast treffen we in de Bleiswijkse Zoom Zuid ook populierenbeplantingen aan zoals in Bleiswijkse Zoom Midden, maar de populieren staan in een wijder plantverband en voor de ondergroei is duidelijk gekozen uit diverse struik- en vulhoutsoorten. Populier is van begin af aan de hoofdboomsoort. Ook het Lage Bergse Bos is volgens dezelfde uitgangspunten aangelegd als de Bleiswijkse Zoom Zuid, alleen zijn de vakken ongeveer twee maal zo groot.

Bijzondere aandacht is besteed aan de randen van zowel singels als bosvakken. In de randen zijn diverse vulhout- en struiksoorten geplant. In de Bleiswijkse Zoom Midden komt ca. 830 m' per ha

randbeplanting voor. De kleine schaal toegepast in de Bleiswijkse Zoom Zuid leidde er toe dat in dit gebied minder behoefte was aan zoveel randbeplanting: hier is ca. 325 m' per ha aangelegd. De ervaringen van beide voorgaande ontwerpen verwerkt in het Lage Bergse Bos leidde hier tot ca. 510 m' randbeplanting per ha.

Discussie

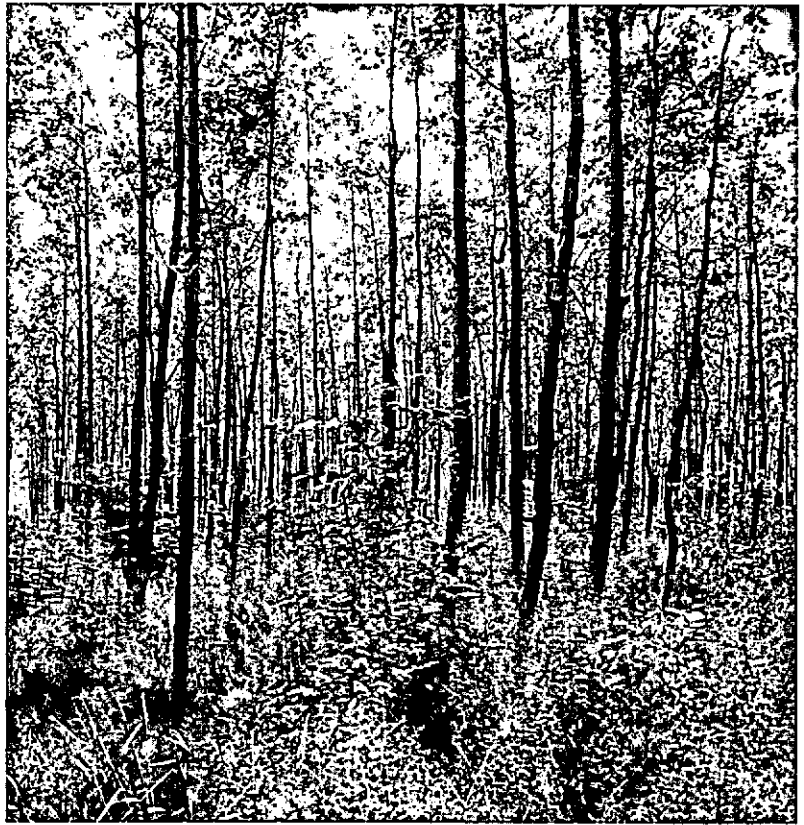
Tijdens de middagexcursie kwamen diverse aspecten van het beheer van het recreatiegebied de Rottemeren aan de orde. Van de mijns inziens belangrijkste onderwerpen wordt hier verslag gedaan.

In de eerst plaats werd gevraagd naar de onderhoudskosten van gras en beplantingen. Deze bedragen voor de intensief onderhouden speel- en ligweiden rond f 1000,- per ha per jaar. Voor de beplantingen bedraagt het nadelig saldo f 650,- per ha per jaar. Gerekend wordt verder op een bijdrage volgens de Bos- en Natuurbijdrageregeling van f 350,- per ha per jaar (f 95,-/ha voor het beheer en f 255,- voor het onderhoud volgens de 75%-regeling). Ook de onderhoudskosten voor de beplantingen komen dus op f 1000,- per ha per jaar. Vermeldenswaard is hier het onderzoek van De Dorschkamp naar de aanleg- en onderhoudskosten van de diverse beplantingen in het gebied de Rottemeren*). Tussen de beplantingstypen bestaan grote verschillen in onderhoudskosten: voor de bosvakken met monocultures van eik, es en esdoorn komen deze op f 100,-/ha. jaar, voor de populierenbeplantingen met ondergroei op f 880,-/ha. jaar en voor omvormingen van populier naar eik op f 1900,-/ha. jaar. Gemiddeld voor het hele gebied bedroegen de onderhoudskosten f 700,-/ha. jaar. Deze kosten zijn exclusief het onderhoud aan de

randen en singels. Omgerekend over het totale aantal hectares beplanting in de Rottemeren komt het onderhoud van randen en singels op f 325,-/ha. jaar. Dat het onderhoud aan de populierenbeplantingen met ondergroei zoveel meer kost dan de niet gemengde vakken van eik, es of esdoorn wordt natuurlijk in de eerste plaats veroorzaakt door de geringe behoefte aan verpleging van de laatstgenoemde boomsoorten in de jeugdfase. Daarnaast zijn de populierenbeplantingen erg intensief verzorgd en dan vooral in de ondergroei. Tweederde van alle manuren besteed aan de populierenvakken zijn gebruikt voor het dunnen van de ondergroei (struiken, els en vooral veldlepe).

Bij de monocultures in Bleiswijkse Zoom Zuid (excursiepunt 3) werd gevraagd naar de toekomstvisie van het beheer. Tot 1990 is het onderhoud vastgelegd in het beheersplan. Na 1990 wordt gestart met omvorming van pionierhoutsoorten naar eik, es, esdoorn etc. Het ligt in de bedoeling om uiteindelijk op 20% van de oppervlakte met wilg en populier door te gaan. Door Lenderink is in het mei-nummer 1979 van het tijdschrift "Populier" ingegaan op de rol die populier in het beheer van nieuwe bossen in het westen kan vervullen². Wat betreft de climaxvegetatie werd gesteld dat deze voor een deel van het gebied tendert naar het eiken-haagbeukenbos. Geconcludeerd werd dat verder onderzoek naar de bosbouwkundige planning van diverse loofboomsoorten c.q. bossen noodzakelijk is.

Van belang was verder de vraag of bij de aanleg van voor de recreatie ingerichte gebieden niet meer moet worden uitgegaan van de aanwezige natuurlijke omstandigheden in combinatie met een blijvende agrarische bestemming. Dit vooral gezien de kosten van het

Els in zuivere opstand in Bleiswijkse Zoom-zuid. Rijke ondergroei, spontane opslag van struiken als vlier, meidoorn, sleedoorn.

bosbeheer. Volgens Lenderink brengen zeer druk bezochte gebieden hoge beheerslasten met zich mee. Dat wordt niet veroorzaakt door het beheer van gras en beplantingen. Het onderhoud aan de beplantingen in de Rottemeren vraagt slechts 3% (excl. subsidie) van de totale beheerslasten.

Of een gebied totaal opnieuw moet worden ingericht of alleen aangepast moet worden aan zijn natuurlijke omgeving wordt in sterke mate bepaald door de gewenste recreatiedruk van een dergelijk gebied. Nieuw ingerichte gebieden kunnen in het algemeen een beduidend groter aantal recreanten verwerken.

¹ Loeck, N. A. Aanleg- en onderhoudskosten van beplantingen in het recreatiegebied Rottemeren. Publicatie in voorbereiding.

² Lenderink, H. 1979. Welke beheersrol en productiefunctie kan de populier, geplant in nieuwe bossen in het westen van Nederland, worden toegekend. Populier 16 (2): 27-33.